

«ΕΦΙΠΠΟΣ ΧΩΡΕΙ ΓΕΝΝΑΙΕ ΣΤΡΑΤΗΓΕ
ΑΝΑ ΤΟΥΣ ΑΙΩΝΑΣ ΔΙΔΑΣΚΩΝ ΤΟΥΣ ΛΑΟΥΣ
ΠΩΣ ΟΙ ΔΟΥΛΟΙ ΓΙΝΟΝΤΑΙ ΕΛΕΥΘΕΡΟΙ»

*Αναγράφεται στη βάση του Ανδριάντα του Θ. Κολοκοτρώνη.
Το άγαλμα αυτό ευρίσκεται στην οδό Σταδίου
και είναι έργο του Λ. Σώχου*

ΒΟΥΛΗ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ

ΙΔΡΥΜΑ ΤΗΣ ΒΟΥΛΗΣ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ
ΓΙΑ ΤΟΝ ΚΟΙΝΟΒΟΥΛΕΥΤΙΣΜΟ ΚΑΙ ΤΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ

ΙΔΡΥΜΑ ΤΗΣ ΒΟΥΛΗΣ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ
ΓΙΑ ΤΟΝ ΚΟΙΝΟΒΟΥΛΕΥΤΙΣΜΟ ΚΑΙ ΤΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ

Ο Λόγος του Θεόδωρου Κολοκοτρώνη στην Πνύκα

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Στους Εφήβους Βουλευτές μας, αλλά και στους μαθητές που επισκέπτονται τη Βουλή προσφέρουμε το κείμενο που ακολουθεί, τον Λόγο του Θεόδωρου Κολοκοτρώνη στην Πνύκα (τον Νοέμβριο του 1838), ως πολύτιμη εθνική παρακαταθήκη στους νέους της πατρίδας μας.

Το πρώτο δίδαγμα του μεγάλου αγωνιστή στους νέους, μέσα από την πικρή εμπειρία τού Αγώνα, είναι ν' αποφεύγουμε τη **διχόνοια** που διέχασε τον τόπο και έβλαψε την Επανάσταση: *«εξ αιτίας της διχονοίας, μάς έπεσε η Τουρκιά επάνω μας και κοντέψαμε να χαθούμε και εις τους στερνούς επτά χρόνους δεν κατορθώσαμε μεγάλα πράγματα»*.

Η δεύτερη πνευματική παρακαταθήκη του Γέρου του Μοριά είναι η διαφύλαξη της **Ορθόδοξης Πίστης** μας: *«Πρέπει να φυλάξετε την πίστη σας και να την στερεώσετε, διότι όταν επιάσαμε τα άρματα, είπαμε πρώτα “υπέρ Πίστεως” και έπειτα “υπέρ Πατρίδος”»*.

Τέλος, η τρίτη προτροπή του στρατηγού Κολοκοτρώνη, το «χρυσό παράγγελμα» στους νέους του σοφού-“αγράμματος”, κατά την ταπεινόφρονα ομολογία του, είναι η απόκτηση **παιδείας**, η μόρφωση: *«Να σκλαβωθήτε εις τα γράμματά σας», τους παραγγέλλει. Και το σπουδαιότερο: «Η προκοπή σας και η μάθησή σας να μη γίνει σκεπάρνι μόνο διά το άτομό σας, αλλά να κοιτάζει το καλό της Κοινότητος, και μέσα εις το καλό αυτό ευρίσκεται και το δικό σας»*.

Δεν έχω τίποτε να προσθέσω στις διαχρονικές παρακαταθήκες του μεγάλου Αγωνιστή της Ελληνικής Επανάστασης. Σας δίδουμε την Ομιλία του και σας προτρέπουμε να τη διαβάσετε. Θα μάθετε και θα καταλάβετε μόνοι σας πολλά.

Οκτώβριος 2008

Δημήτριος Γ. Σιούφας

*Πρόεδρος της Βουλής των Ελλήνων,
Πρόεδρος του Ιδρύματος της Βουλής των Ελλήνων
για τον Κοινοβουλευτισμό και τη Δημοκρατία*

ΑΝΤΙ ΠΡΟΛΟΓΟΥ

Το κείμενο της ιστορικής Ομιλίας στην Πνύκα του Γέρου του Μοριά είναι πηγή σκέψεων και διδαγμάτων. Τα αναλύει εύστοχα στον Πρόλογό του ο Πρόεδρος της Βουλής των Ελλήνων, ο οποίος είχε και την ιδέα να δοθεί αυτή η Ομιλία στους Έφηβους Βουλευτές και τους μαθητές που επισκέπτονται τη Βουλή.

Επειδή συμβαίνει να εξαίρω σε κείμενά μου τη συμβολή του Νεοελληνικού Διαφωτισμού στην πνευματική αφύπνιση του Γένους μέσω του κινήματος Παιδείας που σημειώθηκε προεπαναστατικά από τον Αδαμάντιο Κοραή και τους άλλους Διδασκάλους του Γένους, τα λόγια του Κολοκοτρώνη που ακολουθούν αποτελούν την πλέον αυθεντική μαρτυρία γι' αυτό το υψίστης πνευματικής σημασίας γεγονός: *«Εις αυτήν την δυστυχισμένη κατάσταση μερικοί από τους φυγάδες γραμματισμένους εμετάφραζαν και έστελναν εις την Ελλάδα βιβλία· και εις αυτούς πρέπει να χρωστούμε ευγνωμοσύνη, διότι ευθύς οπού κανένας άνθρωπος από το λαό δεν εμάνθανεν τα κοινά γράμματα, edιάβαζεν αυτά τα βιβλία και έβλεπε ποιους είχαμε προγόνους, τι έκαμεν ο Θεμιστοκλής, ο Αριστείδης και άλλοι πολλοί παλαιοί μας και εβλέπαμε και εις ποίαν κατάστασιν ευρισκόμεθα τότε. Όθεν μάς ήλθεν εις τον νου να τους μιμηθούμε και να γίνομε ευτυχέστεροι. Και έτσι έγινεν και προχώρησε η Εταιρεία».*

Για μια ακόμη φορά, από το στόμα του αγράμματο πρωταγωνιστή της Επανάστασης, ακούγεται η παραίνεση στους νέους για Παιδεία: *«Να δοθήτε εις τας σπουδάς σας»* και *«Να σκλαβωθήτε εις τα γράμματά σας».*

Ποιος πρέπει να είναι ο ρόλος των νέων προσδιορίζεται με τα τελευταία λόγια της Ομιλίας του αγωνιστή: *«Εις εσάς μένει να ισάσετε και να στολίσετε τον τόπο, οπού ημείς ελευθερώσαμε· και για να γίνει τούτο, πρέπει να έχετε ως θεμέλια της πολιτείας την ομόνοια, την θρησκεία [...] και την φρόνιμον ελευθερία».*

Οκτώβριος 2008

Καθηγητής Γεώργιος Μπαμπινιώτης

Πρόεδρος του Ελληνικού Ιδρύματος Πολιτισμίου,
Πρόεδρος της Επιτροπής του προγράμματος της Βουλής των Εφήβων

Η ΑΠΟΦΑΣΗ ΤΟΥ ΘΕΟΔΩΡΟΥ ΚΟΛΟΚΟΤΡΩΝΗ

ΝΑ ΜΙΛΗΣΕΙ ΣΤΟΥΣ ΝΕΟΥΣ

(13 Νοεμβρίου 1838)

«Πανταχοῦ ἐξεφράζετο ἡ ἀποδοκιμασία τοῦ κυβερνητικοῦ συστήματος, καὶ ὁ πόθος πρὸς τὸ Σύνταγμα ὁσημέραι ἐγίνετο ζωηρότερος. Δὲν ἦτο πλέον ἡ νέα γενεά, οἱ σπουδασταὶ τοῦ Γυμνασίου καὶ τοῦ Πανεπιστημίου τῆς πρωτεύουσας, οἱ συνεχῶς ἐπιδεικνύοντες τὰ τοιαῦτα εὐγενῆ αἰσθήματα, ἦσαν καὶ διδάσκαλοι καὶ καθηγηταὶ καὶ προὔχοντες πολιτικοὶ καὶ στρατιωτικοί, καὶ ἱερεῖς καὶ ἀρχιερεῖς. Ὁ γέρων Κολοκοτρώνης, ὁ οὕτω πολὺ περιποιούμενος παρὰ τοῦ Μονάρχου Ὁθωνος, ἐλθὼν μίαν τῶν ἡμερῶν εἰς τὸ Γυμνάσιον, καὶ ἀκροασθεὶς τὴν διδασκαλίαν τοῦ Γυμνασιάρχου Γενναδίου, ἀναπτύσσοντος τεμάχιόν τι δημηγορίας ἐκ τῆς ἱστορίας τοῦ Θουκυδίδου, ἐπὶ τοσοῦτον ἐνθουσιάσθη ὅπως καὶ οὗτος ὁμιλήσῃ εἰς τὴν νέαν γενεάν ὑπὲρ Πατρίδος, ὥστε παρεκάλεσε τὸν Γυμνασιάρχην νὰ συναθροίσῃ τοὺς μαθητὰς πάντας ἐκτὸς τῆς πόλεως εἰς τὴν Πνύκα, ἵνα ἐκφωνήσῃ καὶ ὁ μακάριος Γέρων Κολοκοτρώνης λόγον πρὸς τὴν νεολαίαν. Ὁ ἐνθους ἀληθοῦς πατριωτισμοῦ ἀείμνηστος Γεννάδιος ἐξετέλεσε τὴν ἐπιθυμίαν τοῦ σεβαστοῦ Γέροντος καὶ τὴν παραμονὴν τῆς ἐορτῆς τῶν Ταξιαρχῶν, εἰδοποιήθησαν πάντες οἱ μαθηταὶ τοῦ Γυμνασίου νὰ συναθροισθῶσιν εἰς τὸ κατάστημα αὐτοῦ ἐπὶ τῷ λόγῳ ὅτι θέλει τοῖς δειχθῇ τι περιέργων.

»Ἡ ἀναπτυχθεῖσα περιέργεια τὴν ἐποῦσαν ἐφείλκυσε πάντας εἰς τὸ Γυμνάσιον, καὶ σὺν αὐτοῖς καὶ πλῆθος ἄλλων περιέργων· ἐπληρώθη τὸ κατάστημα προσώπων, ὅτε πάντες οἱ καθηγηταὶ καὶ διδάσκαλοι συνῆλθον, καὶ μετ' ὀλίγου ἰδοὺ ἔρχεται καὶ ὁ Γέρων Κολοκοτρώνης ἐνδε-

δυμένος τὸ ἐρυθροῦν φόρεμά του· τὸ πλῆθος διεχωρίσθη αὐτομάτως καὶ ὁ σεβαστὸς Γέρων διελθὼν ἀνέβη πρὸς τοὺς καθηγητὰς. Μετ' ὀλίγον ὁ Γυμνασιάρχης ἀποτεινόμενος πρὸς τὸ πλῆθος ἐκ τοῦ θαλάμου, εἶπεν· «Ἀκολουθεῖτε, δείξομεν ὑμῖν περιέργον τι». Κατέβησαν τὰς κλίμακας καὶ ἐν τῷ μέσῳ ἔχοντες τὸν Γέροντα ἐξήλθον διευθυνόμενοι πρὸς τὸν λεγόμενον ναὸν τοῦ Αἰόλου, καὶ ἐκεῖθεν διευθύνθησαν εἰς τὴν Πνύκα πρὸς οὐδένα γνωστοῦ ὄντος ποῦ διευθύνοντο· τὸ ἔκτακτον φαινόμενον τοῦτο ἐφείλκυσε τὸ περιέργων πλῆθος.

»Οὕτως ἀφικθέντες, εἰς Πνύκα, μετὰ μικρὰν ἀνάπαυλαν ἀνίσταται ὁ Γέρων, πατῶν ἐπὶ τοῦ βήματος τῆς Πνυκός, καὶ ἤρξατο ἐκφωνῶν λόγον, ἀποτεινόμενος πρὸς τὴν νεολαίαν. Ἀφ' οὗ ἐξιστόρησε τὰ τῆς τουρκικῆς δουλείας, τὰς ιδέας καὶ τὰ περὶ αὐτονομίας αἰσθήματα τῶν ἀνδρῶν τῆς ἐποχῆς ἐκείνης, ἐξιστόρησε τὰ τοῦ ἱεροῦ ἀγώνος καὶ τὸ αἶσθημα τῶν Ἑλλήνων πρὸς τὴν ἰσονομίαν καὶ τὰ περὶ τῆς τότε πολιτικῆς καταστάσεως κ.λπ. Αἰφνης ἀναφαίνεται σμῆνος χωροφυλακῆς, ἔρχεται καὶ διαλύει τὴν συνάθροισιν. Ὁ δὲ Κολοκοτρώνης διαβληθεὶς τῷ Βασιλεῖ, μικροῦ δέοντος νὰ ὑποστῇ δεινά, ἐὰν ὁ φιλόπατρις Γυμνασιάρχης Γεννάδιος καὶ ἄλλοι καθηγηταὶ δὲν παρίστανον τῷ Βασιλεῖ τὸ ἀθῶν τῆς πράξεως».

(Βλ. Ἰωάννου Π. Πύρλα, «Περὶ τοῦ ἐν Ἑλλάδι ἀρμοδίου πολιτεύματος ὑπὸ φυσικῇ ἐποπείᾳ», Ἐν Αθήναις: Τύποις τοῦ Φωτός, 1867, σσ. 31-32)

Η ΑΠΟΦΑΣΗ ΤΟΥ ΘΕΟΔΩΡΟΥ ΚΟΛΟΚΟΤΡΩΝΗ

Διάχυτη ήταν η αποδοκιμασία του συστήματος διακυβέρνησης, και ο πόθος για σύνταγμα γινόταν κάθε μέρα και πιο έντονος. Δεν ήταν μόνο οι νέοι, οι μαθητές του Γυμνασίου και οι φοιτητές του Πανεπιστημίου της πρωτεύουσας, που εξέφραζαν τέτοια διακαή αισθήματα· ήταν και οι δάσκαλοι και οι καθηγητές, οι πολιτικοί και στρατιωτικοί αξιωματούχοι, καθώς και οι ιερείς και οι αρχιερείς. Ο Γέροντας Κολοκοτρώνης, τον οποίο ο βασιλιάς Όθωνας εκτιμούσε ιδιαιτέρως, μία μέρα επισκέφθηκε το Γυμνάσιο και παρακολούθησε το μάθημα του γυμνασιάρχη Γεννάδιου, ο οποίος ανέλυε ένα απόσπασμα δημηγορίας από την ιστορία του Θουκυδίδη. Τόσο πολύ ενθουσιάστηκε που θέλησε να μιλήσει και ο ίδιος στους νέους για την Πατρίδα. Έτσι, παρακάλεσε το γυμνασιάρχη να συγκεντρώσει όλους τους μαθητές έξω από την πόλη στην Πνύκα, προκειμένου να εκφωνήσει και ο Γέρος Κολοκοτρώνης λόγο προς τους νέους. Ο αείμνηστος Γεννάδιος, γεμάτος από αγνό πατριωτισμό, πραγματοποίησε την επιθυμία του σεβάσμιου Γέροντα και την παραμονή της εορτής των Ταξιαρχών ειδοποίησε όλους τους μαθητές του Γυμνασίου να συγκεντρωθούν στο σχολείο του, επειδή ήθελε να τους δείξει κάτι περίεργο.

Η περιέργεια που προκλήθηκε προσείλκυσε την επομένη στο Γυμνάσιο όλους τους μαθητές, και μαζί τους πλήθος περιέργων. Το σχολείο γέμισε από κόσμο, συγκεντρώθηκαν οι καθηγητές και λίγο μετά έφτασε

ΝΑ ΜΙΛΗΣΕΙ ΣΤΟΥΣ ΝΕΟΥΣ

(Απόδοση στη νεοελληνική γλώσσα)

και ο Γέρος Κολοκοτρώνης, φορώντας την κόκκινη στολή του. Το πλήθος άνοιξε για να περάσει ο σεβάσμιος Γέρος που ανέβηκε στους καθηγητές. Ύστερα από λίγο, ο γυμνασιάρχης απευθύνθηκε από την αίθουσα στο πλήθος, λέγοντας: «Ακολουθήστε μας για να σας δείξουμε κάτι περίεργο». Κατέβηκαν τις σκάλες και έχοντας στη μέση το Γέρο βγήκαν με κατεύθυνση προς το λεγόμενο ναό του Αιόλου [τους Αέρηδες] και από εκεί προς την Πνύκα, χωρίς κανείς να γνωρίζει που πήγαιναν· το πρωτόγνωρο αυτό θέαμα προσείλκυσε και το πλήθος των περιέργων.

Έφτασαν λοιπόν στην Πνύκα, κι αφού ξαπόστασαν λίγο, σηκώθηκε ο Γέρος, ανέβηκε στο βήμα της Πνύκας και άρχισε να μιλά στη νεολαία. Αναφέρθηκε στη δουλεία των Τούρκων, στις σκέψεις και στον πόθο για αυτονομία των ανδρών της εποχής, εξιστόρησε γεγονότα του ιερού αγώνα και μίλησε για την επιθυμία των Ελλήνων να είναι ίσοι απέναντι στο νόμο και για την τρέχουσα πολιτική κατάσταση κ.λπ. Ξαφνικά εμφανίζεται μια ομάδα χωροφυλάκων, πλησιάζει και διαλύει τη συγκέντρωση. Μάλιστα, ο Θ. Κολοκοτρώνης, αφού τον διέβαλαν στο βασιλιά, λίγο έλειψε να μπει σε περιπέτειες. Γλίτωσε όμως από τη δυσμένεια, γιατί ο φιλόπατρις γυμνασιάρχης Γεννάδιος και οι άλλοι καθηγητές απέδειξαν ότι όλα είχαν γίνει με καλή πρόθεση.

Ο ΛΟΓΟΣ

Παιδιά μου!

Εἰς τὸν τόπο τοῦτο, ὅπου ἐγὼ πατῶ σήμερα, ἐπα-
τοῦσαν καὶ ἐδημηγοροῦσαν τὸν παλαιὸ καιρὸ
ἄνδρες σοφοί, καὶ ἄνδρες μὲ τοὺς ὁποίους δὲν εἶμαι ἄξιος νὰ συ-
γκριθῶ καὶ οὔτε νὰ φθάσω τὰ ἴχνη των. Ἐγὼ ἐπιθυμοῦσα νὰ σᾶς ἰδῶ,
παιδιά μου, εἰς τὴν μεγάλη δόξα τῶν προπατόρων μας, καὶ ἔρχομαι
νὰ σᾶς εἰπῶ, ὅσα εἰς τὸν καιρὸ τοῦ ἀγῶνος καὶ πρὸ αὐτοῦ καὶ ὕστερα
ἀπ' αὐτὸν ὁ ἴδιος ἐπαρτήρησα, καὶ ἀπ' αὐτὰ νὰ κάμωμε συμπερα-
σμοὺς καὶ διὰ τὴν μέλλουσαν εὐτυχίαν σας, μολονότι ὁ Θεὸς μόνος
ἤξεύρει τὰ μέλλοντα. Καὶ διὰ τοὺς παλαιούς Ἕλληνας, ὁποίας γνώ-
σεις εἶχαν καὶ ποία δόξα καὶ τιμὴν ἔχαιραν κοντὰ εἰς τὰ ἄλλα ἔθνη
τοῦ καιροῦ των, ὁποίους ἥρωας, στρατηγούς, πολιτικούς εἶχαν, διὰ
ταῦτα σας λέγουν καθ' ἡμέραν οἱ διδάσκαλοί σας καὶ οἱ πεπαιδευμέ-
νοι μας. Ἐγὼ δὲν εἶμαι ἀρκετός. Σᾶς λέγω μόνον πὼς ἦταν σοφοί, καὶ
ἀπὸ ἐδῶ ἐπῆραν καὶ ἐδανείσθησαν τὰ ἄλλα ἔθνη τὴν σοφίαν των.

Εἰς τὸν τόπον, τὸν ὅποιον κατοικοῦμε, ἐκατοικοῦσαν οἱ παλαιοὶ
Ἕλληνες, ἀπὸ τοὺς ὁποίους καὶ ἡμεῖς καταγόμεθα καὶ ἐλάβαμε τὸ
ὄνομα τοῦτο. Αὐτοὶ διέφεραν ἀπὸ ἡμᾶς εἰς τὴν θρησκείαν, διότι ἐπρο-
σκυνοῦσαν τὲς πέτρες καὶ τὰ ξύλα. Ἀφοῦ ὕστερα ἦλθε στὸν κόσμον ὁ
Χριστὸς, οἱ λαοὶ ὅλοι ἐπίστευσαν εἰς τὸ Εὐαγγέλιό του, καὶ ἔπαυσαν
νὰ λατρεύουν τὰ εἰδῶλα. Δὲν ἐπῆρε μαζί του οὔτε σοφοὺς οὔτε προ-
κομμένους, ἀλλ' ἀπλοὺς ἀνθρώπους, χωρικοὺς καὶ ψαράδες, καὶ μὲ
τὴ βοήθεια τοῦ Ἁγίου Πνεύματος ἔμαθαν ὅλες τὲς γλῶσσες τοῦ κό-
σμου, οἱ ὅποιοι, μολονότι ὅπου καὶ ἂν ἔβρισκαν ἐναντιότητες καὶ οἱ
βασιλεῖς καὶ οἱ τύραννοι τοὺς κατέτρεχαν, δὲν ἠμπόρεσε κανένας νὰ
τοὺς κάμῃ τίποτα. Αὐτοὶ ἐστερέωσαν τὴν πίστιν.

Ο λόγος του Κορκοτρώνη στην Πνύκα

Οἱ παλαιοὶ Ἕλληνες, οἱ πρόγονοί μας, ἔπесαν εἰς τὴν διχόνοια καὶ ἐτρώγονταν μεταξύ τους, καὶ ἔτσι ἔλαβαν καιρὸ πρῶτα οἱ Ρω-μαῖοι, ἔπειτα ἄλλοι βάρβαροι καὶ τοὺς ὑπόταξαν. Ὑστερα ἦλθαν οἱ Μουσουλμάνοι καὶ ἔκαμαν ὅ,τι ἤμποροῦσαν, διὰ νὰ ἀλλάξῃ ὁ λαὸς τὴν πίστιν του. Ἐκοψαν γλῶσσες εἰς πολλοὺς ἀνθρώπους, ἀλλ' ἐστά-θη ἀδύνατο νὰ τὸ κατορθώσουν. Τὸν ἕνα ἔκοπταν, ὁ ἄλλος τὸ σταυ-ρό του ἔκαμε. Σὰν εἶδε τοῦτο ὁ σουλτάνος, διόρισε ἕνα βιτσερεῖ [ἀντι-βασιλέα], ἕναν πατριάρχη, καὶ τοῦ ἔδωσε τὴν ἐξουσία τῆς ἐκκλησίας. Αὐτὸς καὶ ὁ λοιπὸς κληρὸς ἔκαμαν ὅ,τι τοὺς ἔλεγε ὁ σουλτάνος. Ὑστερον ἐγένιναν οἱ κοτζαμπάσηδες [προεστοί] εἰς ὅλα τὰ μέρη. Ἡ τρί-τη τάξη, οἱ ἔμποροι καὶ οἱ προκομμένοι, τὸ καλύτερο μέρος τῶν πο-λιτῶν, μὴν ὑποφέρνοντες τὸν ζυγὸν ἔφευγαν, καὶ οἱ γραμματισμένοι ἐπῆραν καὶ ἔφευγαν ἀπὸ τὴν Ἑλλάδα, τὴν πατρίδα των, καὶ ἔτσι ὁ λαός, ὅστις στερημένος ἀπὸ τὰ μέσα τῆς προκοπῆς, ἐκατήντησεν εἰς ἀθλίαν κατάστασιν, καὶ αὐτὴ αὖξαινε κάθε ἡμέρα χειρότερα· διότι, ἂν εὗρίσκετο μεταξύ τοῦ λαοῦ κανεὶς μὲ ὀλίγην μάθησιν, τὸν ἐλάμβανε ὁ κληρὸς, ὅστις ἔχαιρε προνόμια, ἢ ἐσύρετο ἀπὸ τὸν ἔμπορο τῆς Εὐρώπης ὡς βοηθός του ἢ ἐγένετο γραμματικὸς τοῦ προεστοῦ. Καὶ μερικοὶ μὴν ὑποφέροντες τὴν τυραννίαν τοῦ Τούρκου καὶ βλέπο-ντας τὰς δόξας καὶ τὰς ἡδονὰς ὅπου ἀπελάμβαναν αὐτοί, ἄφηναν τὴν πίστιν τους καὶ ἐγένιντο Μουσουλμάνοι. Καὶ τοιοῦτοτρόπως κάθε ἡμέρα ὁ λαὸς ἐλίγνυε καὶ ἐπτόχαινε.

Εἰς αὐτὴν τὴν δυστυχημένην κατάστασιν μερικοὶ ἀπὸ τοὺς φυγά-δες γραμματισμένους ἐμετάφραζαν καὶ ἔστειλναν εἰς τὴν Ἑλλάδα βι-βλία, καὶ εἰς αὐτοὺς πρέπει νὰ χρωστοῦμε εὐγνωμοσύνην, διότι εὐθὺς ὅπου κανένας ἄνθρωπος ἀπὸ τὸ λαὸ ἐμάνθανε τὰ κοινὰ γράμματα, ἐδιάβαζεν αὐτὰ τὰ βιβλία καὶ ἔβλεπε ποίους εἶχαμε προγόνους, τι ἔκαμεν ὁ Θεμιστοκλῆς, ὁ Ἀριστείδης καὶ ἄλλοι πολλοὶ παλαιοὶ μας,

καὶ ἐβλέπαμε καὶ εἰς ποίαν κατάστασιν εὗρισκόμεθα τότε. Ὅθεν μᾶς ἦλθεν εἰς τὸ νοῦ νὰ τοὺς μιμηθοῦμε καὶ νὰ γίνουμε εὐτυχέστεροι. Καὶ ἔτσι ἐγένε καὶ ἐπροόδευσεν ἡ Ἑταιρεία.

Ὅταν ἀποφασίσουμε νὰ κάμωμε τὴν Ἐπανάστασιν, δὲν ἐσυλλογι-σθήκαμε οὔτε πόσοι εἴμεθα οὔτε πὺς δὲν ἔχομε ἄρματα οὔτε ὅτι οἱ Τούρκοι ἐβαστοῦσαν τὰ κάστρα καὶ τὰς πόλεις οὔτε κανένας φρόνι-μος μᾶς εἶπε «ποῦ πᾶτε ἐδῶ νὰ πολεμήσετε μὲ σιταροκάραβα βατσέ-λα», ἀλλὰ ὡς μία βροχὴ ἔπεσε εἰς ὅλους μας ἡ ἐπιθυμία τῆς ἐλευθε-ρίας μας, καὶ ὅλοι, καὶ ὁ κληρὸς μας καὶ οἱ προεστοὶ καὶ οἱ καπετα-ναῖοι καὶ οἱ πεπαιδευμένοι καὶ οἱ ἔμποροι, μικροὶ καὶ μεγάλοι, ὅλοι ἐσυμφωνήσαμε εἰς αὐτὸ τὸ σκοπὸ καὶ ἐκάμαμε τὴν Ἐπανάστασιν.

Εἰς τὸν πρῶτο χρόνον τῆς Ἐπαναστάσεως εἶχαμε μεγάλη ὁμόνοια καὶ ὅλοι ἐτρέχαμε σύμφωνα. Ὁ ἕνας ἐπῆγεν εἰς τὸν πόλεμον, ὁ ἀδελ-φός του ἔφερνε ξύλα, ἡ γυναῖκα του ἐζύμωνε, τὸ παιδί του ἐκουβα-λοῦσε ψωμί καὶ μπαρουτόβολα εἰς τὸ στρατόπεδον καὶ ἐὰν αὐτὴ ἡ ὁμόνοια ἐβαστοῦσε ἀκόμη διὰ χρόνους, ἠθέλαμε κυριεύσει καὶ τὴν Θεσσαλίαν καὶ τὴν Μακεδονίαν, καὶ ἴσως ἐφθάναμε καὶ ἕως τὴν Κων-σταντινούπολιν. Τόσον τρομάξαμε τοὺς Τούρκους, ὅπου ἄκουγαν Ἕλληνα καὶ ἔφευγαν χίλια μίλια μακρὰ. Ἐκατὸν Ἕλληνες ἐβαζαν πέντε χιλιάδες ἐμπρός, καὶ ἕνα καράβι μίαν ἀρμάδα. Ἀλλὰ δὲν ἐβά-σταξεν. Ἦλθαν μερικοὶ καὶ ἠθέλησαν νὰ γένουν μπαρμπέρηδες εἰς τοῦ κασίδη τὸ κεφάλιν. Μᾶς πονοῦσε τὸ μπαρμπέρισμα τους. Μὰ τί νὰ κάμωμε; Εἶχαμε καὶ αὐτοῦν τὴν ἀνάγκη. Ἀπὸ τότε ἤρχισεν ἡ δι-χόνοια, καὶ ἐχάθη ἡ πρώτη προθυμία καὶ ὁμόνοια. Καὶ ὅταν ἔλεγες τὸν Κώστα νὰ δώσει χρήματα διὰ τὰς ἀνάγκας τοῦ ἔθνους, ἢ νὰ ὑπά-γει εἰς τὸν πόλεμον, τοῦτος ἐπρόβαλλε τὸν Γιάννην. Καὶ μ' αὐτὸν τὸν τρόπο κανεὶς δὲν ἠθέλε οὔτε νὰ συνδράμει οὔτε νὰ πολεμήσει. Καὶ τοῦτο ἐγένετο, ἐπεὶ δὲν εἶχαμε ἕνα ἀρχηγὸ καὶ μίαν κεφαλὴ. Ἀλλὰ

Ο λόγος του Κολοκοτρώνη στην Πνύκα

Νὰ μὴν ἔχετε πολυτέλεια, νὰ μὴν πηγαίνετε εἰς τοὺς καφενέδες καὶ εἰς τὰ μπλιάρδα. Νὰ δοθῇτε εἰς τὰς σπουδὰς σας, καὶ καλλίτερα νὰ κοπάσετε ὀλίγον δύο καὶ τρεῖς χρόνους, καὶ νὰ ζήσετε ἐλεύθεροι εἰς τὸ ἐπίλοιπο τῆς ζωῆς σας, παρὰ νὰ περάσετε τεσσάρους-πέντε χρόνους τῇ νεότητι σας, καὶ νὰ μείνετε ἀγράμματοι. Νὰ σκλαβωθῇτε εἰς τὰ γράμματά σας. Νὰ ἀκούετε τὰς συμβουλὰς τῶν διδασκάλων καὶ γεροντοτέρων, καὶ, κατὰ τὴν παροιμία, «μύρια ἤξευρε καὶ χίλια μάθαινε». Ἡ προκοπὴ σας καὶ ἡ μάθησί σας νὰ μὴν γίνῃ σκεπάρνι μόνο διὰ τὸ ἄτομό σας, ἀλλὰ νὰ κοιτάζῃ τὸ καλὸ τῆς Κοινότητος, καὶ μέσα εἰς τὸ καλὸ αὐτὸ εὐρίσκεται καὶ τὸ δικό σας.

Ἐγώ, παιδιά μου, κατὰ κακὴ μου τύχη, ἐξ αἰτίας τῶν περιστάσεων, ἔμεινα ἀγράμματος καὶ διὰ τοῦτο σὰς ζητῶ συγχώρηση, διότι δὲν ὁμιλῶ καθὼς οἱ δάσκαλοί σας. Σὰς εἶπα ὅσα ὁ ἴδιος εἶδα, ἤκουσα καὶ ἐγνώρισα, διὰ νὰ ὠφεληθῇτε ἀπὸ τὰ ἀπερασμένα καὶ ἀπὸ τὰ κακὰ ἀποτελέσματα τῆς διχονοίας, τὴν ὁποίαν νὰ ἀποστρέψετε, καὶ νὰ ἔχετε ὁμόνοια. Ἐμὰς μὴ μᾶς τηρᾶτε πλέον. Τὸ ἔργο μας καὶ ὁ καιρὸς μας ἐπέρασε. Καὶ αἱ ἡμέραι τῆς γενεᾶς, ἡ ὁποία σὰς ἄνοιξε τὸ δρόμο, θέλουν μετ' ὀλίγον περάσει. Τὴν ἡμέρα τῆς ζωῆς μας θέλει διαδεχθῇ ἡ νύκτα τοῦ θανάτου μας, καθὼς τὴν ἡμέραν τῶν Ἀγίων Ἀσωμάτων θέλει διαδεχθῇ ἡ νύκτα καὶ ἡ αὐριανὴ ἡμέρα. Εἰς ἐσᾶς μένει νὰ ἰσάσετε καὶ νὰ στολίσετε τὸν τόπο, ὅπου ἡμεῖς ἐλευθερώσαμε· καὶ, διὰ νὰ γίνῃ τοῦτο, πρέπει νὰ ἔχετε ὡς θεμέλια τῆς πολιτείας τὴν ὁμόνοια, τὴν θρησκεία, τὴν καλλιέργεια τοῦ θρόνου καὶ τὴν φρόνιμον ἐλευθερία. Τελειώνω τὸ λόγο μου. Ζήτω ὁ βασιλεὺς μας Ὁθων! Ζήτω οἱ σοφοὶ διδάσκαλοι! Ζήτω ἡ Ἑλληνικὴ Νεολαία!

Ἡ ομιλία τοῦ Θ. Κολοκοτρώνη πραγματοποιήθηκε στὴν Πνύκα στις 7/10/1838 καὶ δημοσιεύθηκε στὴν εφημερίδα «Αἰὼν» στις 13/11/1838.

ἓνας ἔμπαινε πρόεδρος ἕξη μῆνες, ἐσηκόνετο ὁ ἄλλος καὶ τὸν ἔριχνε, καὶ ἐκάθετο αὐτὸς ἄλλους τόσους, καὶ ἔτσι ὁ ἓνας ἤθελε τοῦτο, καὶ ὁ ἄλλος τὸ ἄλλο. Ἴσως ὅλοι ἠθέλαμε τὸ καλὸ, πλην καθένας κατὰ τὴν γνώμη του. Ὅταν προστάζουνε πολλοί, ποτὲ τὸ σπίτι δὲν χτίζεται οὔτε τελειώνει. Ὁ ἓνας λέγει, ὅτι ἡ πόρτα πρέπει νὰ βλέπῃ εἰς τὸ ἀνατολικὸ μέρος, ὁ ἄλλος εἰς τὸ ἀντικρυνό, καὶ ὁ ἄλλος εἰς τὸν Βορέα, σὰν νὰ ἦταν τὸ σπίτι εἰς τὸν ἀραμπά, καὶ νὰ γυρίζει, καθὼς λέγει ὁ καθένας. Μὲ τοῦτο τὸν τρόπο δὲν κτίζεται ποτὲ τὸ σπίτι, ἀλλὰ πρέπει νὰ εἶναι ἓνας ἀρχιτέκτων, ὅπου νὰ προστάζῃ πῶς θὰ γενεῖ. Παρομοίως καὶ ἡμεῖς ἐχρειαζόμεθα ἓναν ἀρχηγὸ καὶ ἓναν ἀρχιτέκτονα, ὅστις νὰ προστάζῃ καὶ οἱ ἄλλοι νὰ ὑπακούουν καὶ νὰ ἀκολουθοῦν. Ἀλλ' ἐπειδὴ εἴμεθα εἰς τέτοια κατάσταση, ἐξ αἰτίας τῆς διχονοίας, μᾶς ἔπεσε ἡ Τουρκία ἐπάνω μας καὶ κοντέψαμε νὰ χαθοῦμε, καὶ εἰς τοὺς στερνοὺς ἑπτὰ χρόνους δὲν κατορθώσαμε μεγάλα πράγματα.

Εἰς αὐτὴ τὴν κατάσταση ἔρχεται ὁ βασιλεὺς, τὰ πράγματα ἡσυχάζουν, καὶ τὸ ἐμπόριο καὶ ἡ γεωργία, καὶ οἱ τέχνες ἀρχίζουν νὰ προοδεύουν, καὶ μάλιστα ἡ παιδεία. Αὐτὴ ἡ μάθησις θὰ μᾶς αὐξήσῃ καὶ θὰ μᾶς εὐτυχήσῃ. Ἀλλὰ διὰ νὰ αὐξήσομεν, χρειάζεται καὶ ἡ στερέωσις τῆς πολιτείας μας, ἡ ὁποία γίνεται μὲ τὴν καλλιέργεια καὶ μὲ τὴν ὑποστήριξη τοῦ Θρόνου. Ὁ βασιλεὺς μας εἶναι νέος καὶ συμμορφώνεται μὲ τὸν τόπο μας· δὲν εἶναι προσωρινός, ἀλλ' ἡ βασιλεία του εἶναι διαδοχικὴ, καὶ θὰ περάσῃ εἰς τὰ παιδιά τῶν παιδιῶν του, καὶ μὲ αὐτὸν κι ἐσεῖς καὶ τὰ παιδιά σας θὰ ζήσετε. Πρέπει νὰ φυλάξετε τὴν πίστιν σας, καὶ νὰ τὴν στερεώσετε, διότι, ὅταν ἐπιάσαμε τὰ ἄρματα, εἶπαμε πρῶτα ὑπὲρ Πίστεως καὶ ἔπειτα ὑπὲρ Πατρίδος. Ὅλα τὰ ἔθνη τοῦ κόσμου ἔχουν καὶ φυλάττουν μιὰ Θρησκεία. Καὶ αὐτοί, οἱ Ἑβραῖοι, οἱ ὁποῖοι κατατρέχοντο καὶ μισοῦντο καὶ ἀπὸ ὅλα τὰ ἔθνη, μένουν σταθεροὶ εἰς τὴν πίστιν τους.

